

Araştırma Makalesi/Research Article

Öğretmenlerin Tükenmişliklerinin Öncül ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi

The Evaluation of The Causes and Effects of Teacher Burnout

Ahmet Ali DEMİRBAŞ 1

ÖZ

İnsanlar; yaptıkları işin özellikleri, kendi kişisel özellikleri, sosyal çevresi vb. değişkenlerin etkisiyle yaşadıkları olumsuzluklar karşısında tükenmişlik yaşarlar. Bu araştırmanın amacı resmi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin tükenmişliklerine etki eden faktörler üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi ve karşılaştırılmasıdır. Aynı zamanda 1996- 2023 yılları arasında Türkiye’de yapılan çalışmaların sonuçlarına göre tükenmişliğin alt boyutlarının ne düzeyde yaşandığının tespit edilmesidir. Yapılan araştırmalarda cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, öğrenci mevcudu, brans, okulun çevresinin sosyal ve ekonomik yapısı, manevi doyum, alınan ücret vb. değişkenler üzerinde yapılan çalışmaların neticesi değerlendirilmiştir. Ücreti az bulan, takdir edilmeyen, psikolojik destek almayan öğretmenlerin duygusal tükenmeyi daha fazla yaşadığı tespit edilmiştir. Ailevi problemler yaşayan, fiziksel ve duygusal olarak ypranan, kalabalık sınıflarda çalışan, manevi doyuma ulaşamayan, olumsuz öğrenci davranışlarına maruz kalan, liderlik özellikleri ve iletişim becerileri zayıf yöneticilerle çalışan ve başarıları takdir görmeyen öğretmenlerde duyarsızlaşma daha yoğun görülmektedir. Evli, orta yaş üstü, kalabalık sınıflarda derse giren, psikolojik destek almayan, doktora yapan öğretmenlerde kişisel başarının azalma hissi daha yoğun yaşanmaktadır. Elde edilen bulgular yapılan araştırmaların örneklemine göre değişkenlik göstermektedir.

Anahtar kelimeler: tükenmişlik, mesleki tükenmişlik, öğretmen.

ABSTRACT

People may suffer from burnout because of the negative impacts that they have experienced under the influence of variables such as the features of the job they do, their personal traits and the social environment they live in. The purpose of this research is to examine and compare studies on the factors affecting burnout of teachers working in public institutions. The aim is to determine the extent to which the sub-dimensions of burnout are experienced based on the results of studies conducted in Turkey between 1996 and 2023. In these studies are the results of variables such as gender, age, marital status, professional seniority, the numbers of the students in the classes, their branches, salary rate, the social and economic environment of the school, and their emotional satisfaction evaluated. It has been determined that teachers who are paid low, are not appreciated, and do not receive psychological support experience emotional exhaustion more. Depersonalization is more common in teachers who have family problems, are physically and emotionally worn out, work in crowded classrooms, cannot reach spiritual satisfaction, are exposed to negative student behavior, work with administrators with poor leadership and communication skills, and whose achievements are not appreciated. The feeling of diminishing personal success is experienced more intensely in teachers who are married, over middle age, teach in crowded classes, do not receive psychological support, and have a doctorate degree. The findings obtained vary depending on the sample of the research conducted.

Keywords: burnout, professional burnout, teacher.

¹ Sancaktepe İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Türkçe Öğretmenliği, demirbasahmetali@gmail.com, ORCID: 0009-0007-0751-744X

1. Giriş

İnsanların günlük ihtiyaçlarını, sürekli olan giderlerini karşılayabilmeleri için devamlı bir kazanç sağlamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra insanların kendini gerçekleştirip faydalı bireyler olarak faaliyette bulunup kendini iyi hissedebilmesi de gerekmektedir. Bu da beraberinde her bireyin bir mesleğinin olması gibi bir zorunluluğu meydana getirmektedir. Bu zorunluluk hayatın devamı için gerekli olan enerjinin açığa çıkmasına etki ettiği gibi bazı bireylerde de enerjinin tükenmesine sebep olmaktadır (Ergül ve Dalgıç, 2014). Bireyler hayatlarını idame ettirmek ve kendilerini gerçekleştirme güdüsüne ulaşabilmek için günün büyük bir bölümünü işi ile geçirmektedir. İş gereği zamanının çoğunu iş yerinde geçiren bireylerde fiziksel ve zihinsel problemler ortaya çıkmaktadır (Yılmaz vd., 2014). İş piyasasında zamanla ortaya çıkan rekabet şartları, teknolojik gelişmelere uyum sağlama çabaları, çalışma şartlarının insanlar üzerindeki olumsuz etkileri tükenmişlik sendromuna sebep olmaktadır. İnsanların faaliyet gösterdikleri işlerin özelliklerine bağlı olarak bireylerin fiziksel, zihinsel, ruhsal vb. özelliklerinden kaynaklı meslek içerisinde zamanla stresin çeşitli türleri görülmektedir. Özellikle insanlarla daha çok aynı ortamda bulunup insanlarla sürekli iletişim halinde olan doktor, polis, hemşire, öğretmen, diş hekimi, psikolog, avukat gibi meslek gruplarında ve sosyal yardımda bulunan mesleklerde mesleki tükenmişliğin daha çok hissedildiği yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konulmuştur (Çetin vd., 2022; Girgin, 2011). Yüksek fedakârlık gerektirip etkili iletişim becerileriyle veli, öğrenci ve idare arasındaki dengeyi sağlaması gereken öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin yüksek çıkması da beklenen bir durumdur (Avcı ve Seferoğlu, 2011; A. Baltaş ve Z. Baltaş 1993). Türkiye'nin jeopolitik konumu göz önünde bulundurulduğunda ve dünya genelinde yaşanan savaşlar göçler, ülke içerisindeki istikrarsız eğitim politikaları vb. değişimlerin Türkiye üzerindeki etkileri incelendiğinde demografik ve sistemsel değişimler başta olmak üzere yaşanan değişikliklerin en çok etkilediği mesleklerden birisi de öğretmenliktir (Çağlayan, 2012). Yaşanan savaşlar göçler neticesinde Türkçe konuşma ve konuşulanları anlayabilme konusunda problem yaşayan yabancı uyruklu öğrencilerin sayısının artması, örgüt kültürünün olumsuz yönde etkilenmesi, veli ve idarenin öğretmenlerden beklentileri öğretmenleri stres altında bırakıp tükenmişlik duygusunu

yaşamalarının hızlanmasına sebep olmaktadır. Öğretmenlerin yaşadığı stres ve tükenmişlik duygusu sadece kendilerini değil aynı zamanda ailesini çevresindekileri daha da önemlisi öğrencilerini etkilemekte bu da hem eğitim kalitesini düşürmekte hem de öğrencilerin de tutum ve davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Bu da topluma zarar vermektedir. İdealistliğini kaybeden öğretmenlerde kişisel başarının da azalmasıyla artan tükenmişlik öğretmenin öğrencilere karşı olan davranışlarının da olumsuz bir yönde ilerlemesine sebep olmaktadır (Baysal, 1995). Ayrıca öğretmenlerin ihtiyaçları ile verilen hizmet içi eğitimlerin uyumlu olmayışı da öğretmenler üzerinde onarıcı bir etki göstermediği gibi öğretmenlerin yıpranmasına da sebep olmaktadır. Velilerin sürekli değişen eğitim sistemi sebebiyle eğitime karşı hissettikleri güvensizlik ister istemez öğretmenlere de yansımaktadır. Tüm bunların yanı sıra örgütsel faktörler de göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin tükenmişliğinin temelini oluşturan sebepler fark edilmektedir. Yapılan bu çalışmada 1996 ile 2023 yılları arasında yapılan çalışmalardan yola çıkılarak resmî kurumlarda görev yapan öğretmenlerin tükenmişliğinin öncül ve sonuçları değerlendirilip yapılan çalışmaların karşılaştırılmasıyla tükenmişliğin geniş bir çerçevede değerlendirilmesi ve literatürdeki eksiklerinin tespit edilmesi sağlanacaktır.

2. Tükenmişlik

Tükenmişlik kavramını ilk olarak 1970'li yıllarda psikiyatrist Maslach ve Freudenberg'in kullandığı bilinmektedir (Maslach vd., 2001). Freudenberg (1974) tıp personelleri ile yapmış olduğu çalışmada tükenmişliği yıpranıp başarısız olma ve buna bağlı olarak enerji kaybı yaşanması sonrasında insanların kendi isteklerini karşılayamamaları ve buna bağlı olarak içsel motivasyondaki tükenme olarak literatüre geçmesine öncülük etmiştir. Dolgun'a (2012) göre tükenmişlik iş yaşamıyla özel yaşam arasında yaşanan stresle mücadele etme konusunda yetersizliktir. Maslach, insanlarla birebir iletişim halinde olan meslek grubundaki insanların idealist olup işlerinde mükemmeliyetçi bir tutum sergileyen ve kendilerini yaptıkları işe adanmış birey olmaları, bahsi geçen kişilik özellikleri sebebiyle tükenmişlik sendromunun görülme oranlarının ve yoğunluğunun daha fazla olduğunu dile getirmiştir (Uler, 2020). Aktif iletişim halinde olan bireylerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin başında rollerin belirsizliği, rol çatışması ve bireye aşırı sorumluluk verilmesi gelmektedir (Naktiyok ve Karabey, 2005, ss. 83-84).

2.1. Maslach'a Göre Tükenmişlik

Maslach'a göre tükenmişlik insanların yaptıkları iş sebebiyle insanlarla yoğun ilişki içerisinde bulunan bireylerde daha yoğun olarak görülmektedir. Maslach ve Jackson (1981) tarafından yapılan tanıma göre tükenmişlik; yorulma, ümitsiz hissetme, fiziksel bitkinlik, çaresizlik, bireylere karşı olumsuz davranışlar sergileme gibi psikolojik ve fiziksel problemler bütünüdür. Tükenmişlik üç bölümde ele alınıp bu bölümlerin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarının azalması olduğu görülmektedir (Budak & Sürgevil, 2005, s. 96; Erdoğan, 2018, s. 107; Maslach vd., 2001).

Duyusal Tükenme

Tükenmişliğin ilk aşaması olarak nitelendirilir. Önlem alınıp müdahale edilebilmesi adına önemli bir dönemdir (Yılmaz vd., 2014). Bireylerin yıpranmışlıklarını, bitkinlik, yorgunluk ya da enerji kayıplarını dile getirdikleri dönemde duygusal ve hissi olarak yaşadıkları çöküntüdür (Ay ve Avcıoğlu, 2010; Coşkun, 2012; Yılmaz vd., 2014). Arı ve Tuncay (2010) duygusal tükenmeyi bireyin yaşadığı ruhsal bunalımlar olarak ifade eder. Duyusal tükenmenin yaşandığı dönemlerde duygusal tükenmişlik yaşayan bireylerde hizmet ettiği kişilerin problemlerine karşı öfkelenme ya da kaygılanma eğilimleri görülür. Duyusal tükenme yaşayan bireyler ertesi gün de işe gidecek olmaktan hoşnut olmazlar (Arı ve Bal, 2008). Duyusal olarak bitkinlik halinde bulunan bu durumun bir sonraki aşaması duyarsızlaşma olarak adlandırılmaktadır (Uler, 2020).

Duyarsızlaşma

Bireylerin aynı iş ortamında bulunduğu kişilere karşı ilgisiz davranıp onlara karşı küçük düşüren ifadeler kullanmaları, çevresindeki bireyleri umursamamalarıdır (Yıldırım ve İçerli, 2010). İş ile ilgili muhatap olduğu kişilere karşı soğuk, ilgisiz, samimiyetsiz davranışlar içerisinde bulunma ve zaman geçtikçe bu davranışların daha da artarak devam ettiği görülen bir dönemdir (Koçak, 2009, s. 67). Duyarsızlaşma yaşayan bireyler ait oldukları grupların davranışlarına aykırı davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Duyarsızlaşma kavramı tükenmişliğin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Bireylerin mesleğine yönelik idealistliklerini kaybedip hizmet kalitesine ya da insan ilişkilerine eski özeni göstermeyip olumsuz tutum ve davranış içerisine girilen durumu ifade etmektedir. Duyusal tükenme sonucunda bireyde oluşan negatif düşüncenin etkisiyle bireyin çevresine karşı ilgisiz kalmasından, bilinçli olarak bireyin çevresiyle

arasına mesafe koymasından ve başkalarının görüş ve önerileri karşısında tepkisiz kalmasından söz edilebilir (Çetin vd., 2022).

Kişisel Başarının Azalması

Düşük başarı hissi (Yılmaz vd., 2014) olarak da adlandırılan bu evre; bireylerin yıpranıp enerji ve verimliliklerinin düşmesi neticesinde idealistliklerini kaybetmelerine, yaptığı işlerin gerekliliklerini yerine getirmede yetersiz kalmalarına ve taleplerin yerine getirilmesinde yetersiz oldukları hissine kapılmalarına sebep olmaktadır (Gündüz, 2005). Bu da bireylerde kişisel başarı duygusunun olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır (Çetin vd., 2022). Bireylerin kendileri hakkında olumsuz düşüncelere kapılmaları verimliliklerini düşürmesiyle işine odaklanamayıp yaratıcılıklarının da azalmasına sebep olmaktadır (Aküzüm ve Özmen, 2014; Yıldırım ve İçerli, 2010). Bireylerin bir işe başlarken kendisinin yetersiz olduğu düşüncesiyle işe başlaması başarı düzeyini düşüreceği gibi aynı zamanda hata yapma oranlarını da yükseltecektir (Yılmaz vd., 2014). Bireylerin geleceğe yönelik plansız tutumlar içerisinde oldukları dönemdir. Amaçsız bir yaşamın başlamasıyla umutsuzluk duygusunun yoğunlaşmasına sebep olmaktadır.

3.Öğretmenlerde Tükenmişlik ve Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler

Doktorluk, öğretmenlik, polislik, hemşirelik gibi insanlarla yüz yüze iletişimde olunan meslek gruplarında görev yapan bireylerde tükenmişliğin daha yoğun görüldüğü tespit edilmiştir (Maslach ve Jackson, 1981). Kendisine yüksek hedefler koyup fakat beklentileri karşısında umduğunu bulamayan bireylerde yaşanan hayal kırıklığı sonrasında tükenmişliğin daha yoğun yaşandığı görülmüştür (Yeniçeri vd., 2009). Görevi gereği öğrencilerle yoğun iletişim halinde bulunan öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin başında problemli öğrenci davranışları gelmektedir (Avcı ve Seferoğlu, 2011). Tükenmişliğe neden olan faktörler bireylerin kişisel özelliklerine ve çalıştığı örgütlerin özelliklerine göre kişiden kişiye değişiklik göstermektedir (Erdoğan, 2018). Tükenmişliğe etki eden faktörler bireysel ve örgütsel faktörler olmak üzere iki bölümde incelenmiştir (Maslach vd., 2001).

Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etki Eden Bireysel Faktörler

Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden medeni durum, eğitim seviyesi, cinsiyet, yaş, işe bağlılık, çocuk sayısı, kişisel beklentiler, meslekteki

yıl, kıdem, günlük stresler; bireysel ve sosyal faktörler arasında ifade edilebilir. Tükenmişliğe etki eden sosyal faktörlerin en önemli etkeni aile yapısıdır. Huzurlu bir aile ortamında yetişip yine aynı durumda bir ailede mesleğini icra eden bir bireyin karşılaştığı sorunları kurduğu sağlıklı iletişim ile çözmesi tükenmişliğe etki edecek problemlerin azaltılmasıyla tükenmişlik oranlarının düşürülebileceği görülmüştür (Arı ve Bal, 2008). Öğretmenlerde tükenmişliğe neden olan kişisel nedenler öğretmenlerin beklentileri, çalışma süresi, yaşam biçimi, kişilik yapısı, mükemmeliyetçilik durumu vb. özelliklerdir (Çetin vd., 2022).

Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etki Eden Örgütsel Faktörler

Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden örgütsel nedenler işin niteliği, örgütün özellikleri, haftalık çalışma saati, iş yükü, aidiyet, kararlara katılıp katılamama, örgüt içi ilişkiler, iş gerilimi, rol belirsizliği, örgüt iklimi (Akyürek, 2020; Arı ve Bal, 2008; Maslach vd., 2001) kurumun fiziki yeterliliği, idari kadronun tutum ve davranışları, plansızlık, bezdiri, görev tanımının belirsizliği, uzun süre aynı kurumda görev yapma olarak sıralanmaktadır (Çetin vd., 2022).

3.1.Öğretmenlerde Tükenmişliğin Öncül ve Sonuçları

Tükenmişlik hafif tükenme, orta tükenme ve şiddetli düzeyde tükenme olmak üzere üç ayrı seviyede incelenmiştir (Yılmaz vd., 2014). İnsanlarda uzun soluklu olmayan sinirlenme, alıngan davranışlar sergileme, bitkinlik durumu ve kaygı gibi durumlar hafif tükenme olarak ifade edilirken hafif tükenmenin belirtilerinin şiddetlenmesi orta düzey tükenme olarak adlandırılmaktadır. Mide hastalıkları, ülser, depresyon, migren, yüksek tansiyon vb. fiziksel rahatsızlıklara yol açacak kadar etkili olan tükenme ise şiddetli düzeyde tükenme olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz vd., 2014).

Tükenmişliğin etkisi incelendiğinde hem bireye hem de örgüte olan etkisi olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Uyku düzensizliği, empati kuramama, mide problemleri, ilgisiz davranma, güçsüzlük, başkalarını suçlu görme, sinirlilik vb. davranışlar bireyin yaşama ihtimali olan fiziksel ve psikolojik problemlerdir. Çalışanın işine geç kalması, sıklıkla rapor alması, üretkenliğinin ve yaratıcılığındaki azalma, iş kazalarındaki beklenmeyen artışlar tükenmişliğin örgüt üzerindeki etkileridir (Güneş vd., 2009).

1996 ve 2023 yılları arasında yapılan araştırmalar

incelendiğinde öğretmenlerde yaşanan tükenmişliği etkileyen değişkenlerden yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, sınıflardaki öğrenci mevcudu, öğretmenin branşı, okulun bulunduğu ekonomik ve sosyal çevre, sınıflardaki yabancı kökenli öğrenci sayısı, manevi doyum, teknolojik gelişmeler, olumsuz öğrenci davranışları, öğretmenlerin mezun olduğu okul türü, sosyal destek kaynağı, yönetici olarak görev yapma, çocuk sayısı, takdir edilme, öğretmenlerin eğitim durumları üzerine çalışmalar yapıldığı saptanmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçlar, değişkenler temel alınarak ayrı ayrı başlıklar altında incelenip değerlendirilmiştir.

3.1.1. Öğretmenlerin Kişisel Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi

Cinsiyetin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi
Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerle ilgili yapılan bazı çalışmalarda cinsiyetin tükenmişlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Cemaloğlu ve Şahin, 2007; Çelikkaleli, 2011; Özben ve Argun, 2003; Polat vd., 2012; Tunaboşlu, 2015).Tunaboşlu (2015) tarafından yapılan çalışma neticesinde İzmir Torbalı'daki ilkökul ve ortaokulda görev yapan öğretmenlerden 593'ü ile yapılan araştırma ve Ankara ili sınırları içerisinde görev yapan 515 öğretmen ile yapılan çalışma (Cemaloğlu ve Şahin, 2007) sonucunda cinsiyetin tükenmişlik üzerinde pek etkisinin olmadığı görülmüştür. Cemaloğlu ve Şahin, bu durumu öğretmenlik mesleğini icra ederken cinsiyet faktörünün bir önemi olmadığı ile açıklamıştır.

Oltacıoğlu (2008) 40 müzik öğretmeniyle yapmış olduğu araştırmada erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığını tespit etmiştir. Öğretmenler, sağlık çalışanları ve öğretim elemanlarıyla yapılan araştırma sonuçlarında da erkeklerin kadınlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmektedir (Friedman, 1991; Tümkaya, 1997). Bu durumun sebebi incelendiğinde erkek öğretmenlerin evin geçimini sağlama konusunda kadınlara oranla daha fazla sorumluluk aldıkları görülmüştür. Bundan dolayı fazla ek ders almaları, hafta sonu destekleme ve yetiştirme kursları, çocuk kulüpleri, ders dışı egzersiz çalışmaları, özel ders, kurs vb. ek faaliyetlerde bulunmaları kadınlara oranla tükenmişliği daha yoğun yaşamalarına sebep olmaktadır (Oltacıoğlu, 2008).

Yılmaz vd.'nin (2014) yapmış olduğu araştırma neticesinde İstanbul Küçükçekmece'de 40 ilköğretim kurumunda görevli idareci ve öğretmenlerden

oluşan araştırma sonucuna göre kadınların erkeklere oranla tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yıldız (2021), Girgin (2011) ve Babaoğlu (2006; 2007) tarafından yapılan çalışmalar neticesinde de kadınların tükenmişlik oranları erkeklerin tükenmişlik oranlarından daha yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde bazı araştırmalarda kadınların tükenmişlik oranları yüksekken bazı araştırma sonuçlarında ise erkeklerin tükenmişlik oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra tükenmişliğe cinsiyetin etkisi olmadığına dair çalışma sonuçları da mevcuttur.

Yaşın Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Dolunay'ın (2003) yapmış olduğu çalışma neticesinde yaş ile tükenme ve duyarsızlaşma arasında ters bir orantı görülmektedir buna rağmen yaş ilerledikçe kişisel başarı artmaktadır. Girgin (1995) tarafından ilkököl öğretmenleriyle yapılan çalışma, Aslan (1997) tarafından sağlık personelleriyle yapılan araştırma ve Dolunay'ın hemşireler ile yaptığı araştırmalar sonucunda yaş ve tükenmişlik ilişkisinde aynı sonuç bulunmuştur. Oltacıoğlu'nun (2008) müzik öğretmenleriyle yapmış olduğu araştırmada yaş ilerledikçe tükenmişliğin azaldığı yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Bu bağlamda 26-35 yaş arasındaki öğretmenlerde 26-45 yaş arasındaki öğretmenlere oranla tükenmişliğin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yılmaz ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan araştırma neticesinde yaşlı öğretmenlere göre yaşı daha genç olan öğretmenlerde tükenmişliğin alt boyutlarındaki problemlerin daha yoğun olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Oltacıoğlu'na (2008) göre bunun temel sebebi sorunlarla mücadele edebilmek için henüz problemlerle baş edebilme yöntemlerini tam manasıyla kazanamamış olan gençlerin sorunlarla mücadele etme konusunda yetersiz kalmalarıdır. Ayrıca mesleki tecrübenin de fazla olmaması ve mesleki alanda olgunlaşmanın henüz gerçekleşmemiş olması öğretmenlerde genç yaşlarda tükenmişliğin görülmesine sebep olmaktadır. Literatür incelendiğinde bu bulguların diğer çalışmaları desteklediği görülmüştür (Babaoğlu, 2007; Dolunay ve Piyal, 2003; Koruklu vd., 2012; Oltacıoğlu, 2008; Özben ve Argun, 2003). Yılmaz vd.'ne (2014) göre yaşı genç olan öğretmenlerin stresle mücadele etme konusundaki tecrübelerinin az oluşu tükenmişliğe daha kolay düşmelerine sebep olmaktadır. Aynı zamanda genç öğretmenlerin beklentilerinin maddi ve manevi yönden yaşlı öğretmenlere oranla daha yüksek oluşu beraberinde

tükenmişliğin de daha erken yaşanmasına sebep olmaktadır.

Yapılan çeşitli araştırmalar neticesinde de yaş ilerledikçe tükenmişliğin ve duygusal tükenmenin arttığı yönünde veriler de mevcuttur (Cemaloğlu ve Şahin, 2007; Tunaboşlu, 2015; Durak & Seferoğlu, 2017). Bu durumun temelinde ise yaşın ilerlemesi ile enerjinin azalması, yorgunluğun artması ve buna bağlı olarak performanstaki düşüklük kişisel başarının azalması hissinin yaşanmasıyla öğretmenlerde genel tükenmişliğe sebep olmaktadır. Kimi araştırmalarda genç yaşta tükenmişliğin görüldüğü bulgusuna rastlanırken kimi araştırmalarda ise ilerleyen yaşlarda tükenmişliğin daha da artış göstermesi tükenmişliğe etki eden diğer faktörlerin de devreye girmesiyle anlaşılmaktadır. Aynı zamanda öğretmenler arası bireysel farklılıkların olması ve örneklemedeki öğretmenlerin tutum ve davranışlarının kişiden kişiye değişmesi sonuçlar arasında değişkenlik olmasına sebep olmaktadır.

Medeni Durumun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi
Tunaboşlu (2015) tarafından yapılan çalışmaya göre evli öğretmenlerde tükenmişliğin etkisinin daha fazla olduğu, Yılmaz ve arkadaşlarının 2014'te yaptıkları çalışmaya göre evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlere göre düşük kişisel başarı duygusunu daha çok hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Eşini kaybetmiş ya da eşinden ayrılmış öğretmenlerin ise duygusal tükenmişliklerinin yüksek çıktığı görülmüştür (Cemaloğlu ve Şahin, 2007). Bireylerin özel hayatlarında yaşadıkları ailevi problemler mesleği ile alakalı olmasa da mesleki anlamda tükenmişliklerine etki ettiği tespit edilmiştir. Her ne kadar evlilik halinin sorumlulukları ağır olsa da evli kişilerin dul ya da bekâr kişilere oranla daha az tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunun temel sebebi olarak evlilerin hayattan beklentileri ve ailelerinin maddi ve manevi huzuru için bazı problemleri görmezden gelip kendileri açısından sorun görmemesiyken bekârların ise dullara göre eşini kaybetme ya da ayrılma gibi duygusal bir problem yaşamaması olarak gösterilmektedir. Maslach ve Jackson'un (1981) yapmış olduğu araştırma da bu bulguları doğrular niteliktedir. Mesleki Kıdemin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi
Oltacıoğlu (2008) tarafından yapılan araştırma neticesinde mesleğinin ilk beş yılı içerisinde bulunan öğretmenlerdeki tükenmişliğin meslekte 6 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişliğinden daha yoğun görüldüğü tespit edilmiştir. Aslan (1997), Seğmenli (2001), Babaoğlu (2007), Yılmaz

vd. (2014), Yavuz ve Yıkılmış (2021) tarafından yapılan araştırma sonuçları da öğretmenlerde tükenmişliğin ilk beş yılda daha yüksek olduğu bulgusunu vermiştir. Meslekte geçirilen süre arttıkça tükenmişlik seviyesinin düştüğü gözlemlenmiştir. Bunun en temel sebeplerinden biri ise yüksek beklenti ile başlanılan mesleğin şartlarının zamanla öğrenilmesi ve zamanla duruma adapte olunmasıdır (Yılmaz vd., 2014). Gerçeklik şoku yaşayan bazı öğretmenlerde ise duruma adapte olamayıp tükenmişliğin daha da arttığı araştırmalar sonucunda görülmüştür (Ersoy, 2007).

Tunaboğlu (2015) tarafından yapılan çalışmaya göre mesleki kıdem ile tükenmişlik arasında doğru orantı vardır. Yani mesleki kıdem arttıkça tükenmişlik de artmaktadır. Cemaloğlu ve Şahin (2007) tarafından yapılan araştırma da bu bulguları doğrular niteliktedir. Öğretmenlerin hizmet yılı arttıkça heyecanlarını yitirmeleri, buna bağlı olarak performans düşüklüğünün görülmesi, birbirine benzer sorunlarla mücadele etmelerinin bıkkınlık seviyesinin yükselmesi hem fiziksel hem de duygusal anlamda yorulan öğretmenlerde yıllar geçtikçe hem duyarsızlaşma artmakta hem de duygusal tükenme düzeyleri artmaktadır.

Ders Verilen Branşın Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi İstanbul Pendik'te farklı branşlardan 404 öğretmen ile yapılan çalışma neticesinde duygusal tükenmenin en çok Türkçe ve sınıf öğretmenliği branşında en az ise din dersi öğretmenlerinde görüldüğü tespit edilmiştir. Aynı çalışmada İngilizce dersi öğretmenlerinde ise kişisel başarının yüksek çıktığı tespit edilmiştir (Özcan, 2008). Yılmaz vd.'nin (2014) yapmış olduğu çalışma neticesinde sınıf öğretmenlerinin diğer branşlara oranla genel tükenmişliğin ve duygusal tükenmenin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Durak ve Seferoğlu (2017) tarafından yapılan araştırma verilerine göre bilgisayar teknolojileri öğretmenlerinin diğer öğretmenlere oranla tükenmişliklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uygun (2021) tarafından yapılan araştırmadaki anket verilerine göre öğrencilerin yaş seviyeleri sebebiyle yaşanan iletişim problemleri ve ilk defa okula başlayan çocukları için yüksek beklentiler içerisinde olan velilerin tutum ve davranışları ilkökul öğretmenlerinin yaşadığı zorlukların temelini oluşturmaktadır. Bu problemlerin yoğunlaşması ilkökul öğretmenlerinin tükenmişliklerini artırır. Bütün bunlara rağmen her bir öğrencinin potansiyellerini ilk olarak sınıf öğretmenlerine sunmaları, branş öğretmenlerine kıyasla uzun ve kesintisiz bir eğitimin tek bir

öğretmen tarafından verilmesi buna bağlı olarak da öğrenci, veli ve öğretmen ilişkisinin çok daha güçlü olup velilerin sürece daha aktif katılım sağlaması ilkökulda çalışan öğretmenlerin avantajlarındanır (Uygun, 2021).

Mezun Olunan Okulun Tükenmişliğe Etkisi

Gündüz (2005) tarafından ilköğretim öğretmenleri ile yapılan çalışmada öğretmenlerin mezun oldukları okulların tükenmişliğin bahsedilen alt boyutlarıyla anlamlı ilişki içerisinde olduğuna ulaşılmıştır. Eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerde öğretmen okulu, eğitim enstitüsü, fen edebiyat fakültesi vb. okul türlerinden mezun olan öğretmenlere oranla duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın daha fazla olduğu görülmüştür. Eğitim fakültesi mezunlarının yine diğer fakültelerden mezun olan öğretmenlere göre kişisel başarı açısından kendilerini yetersiz gördükleri tespit edilmiştir (Gündüz, 2005).

Öğretmenlerin Eğitim Durumlarının Tükenmişliğe Etkisi

Yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretmenlerin eğitim durumları ile tükenmişlikleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Yılmaz vd. (2014) tarafından yapılan araştırma neticesinde doktora tamamlayan öğretmenlerin yüksek lisans ve lisans mezunu öğretmenlere göre düşük kişisel başarı hissini ve genel tükenmişlik durumlarını daha yoğun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin Çocuk Sayısının Tükenmişliğe Etkisi Babaoğlu (2007) ile Yılmaz vd. (2014) tarafından yapılan araştırmalar neticesinde çocuğu olmayan öğretmenlerin çocuğu olan öğretmenlere oranla tükenmişliklerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çocuğu olan öğretmenlerin hayattan beklentileri, hayalleri ve istekleri ile çocuğu olan öğretmenlerin beklentileri birbirinden farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu sebeple çocuğu olan öğretmenlerin çocuk bakım sorumluluklarının daha ön planda olmasından kaynaklı yaşanan problemleri görmezden gelebildikleri ya da daha az önemsedikleri için tükenmişliklerinin daha düşük yaşandığı tespit edilmiştir (Yılmaz vd., 2014).

Manevi Doyumun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Manevi doyum ile tükenmişlik arasında ters orantı vardır. Manevi doyum azaldıkça tükenmişliğin arttığı görülmüştür (Akçamete vd., 2001; Peker, 2002; Tunaboğlu, 2014). Doyum düzeyinin düşük olması tükenmişliği artırdığı gibi buna bağlı olarak memnuniyetsizliği ve iş ile alakalı şikâyetleri de artırır (Babaoğlu, 2006). Mesleğinden yeteri kadar doyum alamayan öğretmenlerde stres belirtileri görülmeye başlar ve stresle beraber

performans düşüklüğünün yaşanması beraberinde duyarsızlaşmayı da getirmektedir (Cemaloğlu ve Şahin, 2007). Bakan ve Amırlı (2022) tarafından yapılan araştırma neticesinde duyarsızlaşmanın etkisiyle mesleki bağlılığın azaldığı ve buna bağlı olarak öğretmenlerin kurumda çalışan diğer öğretmenlere ve öğrencilere karşı davranışlarında umursamazlık görülmektedir.

3.1.2. Çalışılan Kurumun Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi

Çalışılan Okul Türünün Tükenmişliğe Yapılan birçok çalışmada okul türü ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (Gündüz, 2005; Tuğrul ve Çelik, 2002; Tümkaya, 1996). Özellikle ilkökulda öğrencilerin gelişim özelliklerinin diğer seviyelere göre farklılığı ve çocuklarla alakalı problemlerle diğer seviyelere oranla daha sık yaşıyor olması ayrıca ders yükünü branş öğretmenleri gibi devredememeleri sınıf öğretmenlerindeki tükenmişliği artırmaktadır. Ayrıca ilkökul öğrencilerinin öğretmenlerine bağımlı olmaları ve öğretmenlerin bu küçük yaş grubu ile uzun süre yüz yüze etkileşim halinde olmaları öğretmenlerdeki duyarsızlaşmayı artırdığı tespit edilmiştir (Cemaloğlu ve Şahin, 2007).

Okulun Çevresinin Ekonomik ve Sosyal Yapısının Tükenmişliğe Etkisi

Yapılan araştırmalar neticesinde okulun bulunduğu çevrenin ekonomik ve sosyal yapısının kişisel başarı durumunda etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Çetin vd., 2022; Şahin, 2007; Yıldız 2011). Çalışılan kurumun bulunduğu çevrenin sosyoekonomik durumu iyileştikçe öğretmenlerdeki duyarsızlaşma artmakta ve kişisel başarı düzeyindeki tükenmişliğin de arttığı görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin kendilerini ekonomik yönden yetersiz hissetmeleri ile açıklanmaktadır (Tümkaya, 1996).

Yapılan bazı araştırmalarda ise okulun bulunduğu sosyal ve ekonomik çevrenin öğretmenler üzerindeki tükenmişliğe etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır (Acun, 2010; Tunaboşlu, 2015). Bazı araştırma sonuçlarında ise sosyoekonomik yönden alt ya da orta seviyede olan çevrelerde görev yapan öğretmenlerde tükenmişliğin daha yüksek görüldüğü tespit edilmiştir (Durak ve Seferoğlu, 2017).

Sınıf Mevcudunun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi Sınıfta öğrenim gören öğrenci sayıları öğretmenlerdeki tükenmişlik alt boyutlarında anlamlı farklılıkların oluşmasına sebep olmaktadır. Bir sınıfta 19 ve daha az öğrenci bulunan sınıflarda ders anlatan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin

düşük olduğu gözlemlenirken 40 öğrenci ve üstünde mevcudu olan sınıflarda ders anlatan öğretmenlerde tükenmişliğin daha yoğun görüldüğü tespit edilmiştir (Çetin vd., 2022). Sınıflardaki öğrenci sayıları arttıkça öğretmenlerdeki tükenmişlik düzeyleri de artmaktadır (Şahin, 2007; Tunaboşlu, 2014; Yungul 2006). Öğrenci sayısının ortalamasının üstünde olduğu sınıflarda ders vermek öğretmenin daha fazla çaba sarf edip daha fazla yorulmasına sebep olacağı ve aynı zamanda her bir öğrenciye ayıracağı zamanın da düşmesi sebebiyle hem öğrencilerin başarı ortalamalarını etkiler hem de öğretmenlerde zamanla duyarsızlaşma yaşanmasına sebep olmaktadır. Öğretmenlerin duyarsızlaşma yaşamasının ardından öğrencilere karşı azalan ilgi beraberinde eğitim seviyesinin düşmesine sebep olacaktır (Cemaloğlu ve Şahin, 2007). Gündüz (2005) ve Tümkaya (1996) tarafından yapılan araştırmaların bulguları incelendiğinde de benzer bulguların elde edildiği görülmüştür. Sınıftaki Yabancı Öğrenci Sayısının Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

2015 yılında Dönmez tarafından yapılan çalışma neticesinde sınıfta yer alan yabancı uyruklu öğrenci sayısının oranı arttıkça öğretmenlerdeki tükenmişliğin de arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle iletişim kuracak kadar Türkçeyi öğrenemeyen öğrencilerin olduğu sınıflarda öğretmenin iletişim kurmakta güçlük çekmesi, gerekli kazanımları sağlayabilmek için normalden daha fazla zaman ayırması dersin işleniş süresinin uzamasına sebep olup konuların yetişmesini engellemektedir. Bu durum hem öğrenci başarısını olumsuz etkilemekte hem de öğretmenlerin tükenmişliğini artırmaktadır.

3.1.3. Yönetici, Veli ve Öğrencilerin Tutum ve Davranışlarının Tükenmişliğe Etkisi

Yöneticilerin Tutum ve Davranışlarının Tükenmişliğe Etkisi Okullarda idareci olarak görev yapan müdür, müdür yardımcısı ve müdür yardımcılarının tutum ve davranışları ile öğretmenlerin tükenmişlikleri etkisi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Uygun (2021) tarafından yapılan araştırma verilerine göre yöneticilerin liderlik özelliklerinin yetersiz olması, öğretmenler arasında adaleti sağlayamamaları, iletişim problemleri yaşanıp empati kuramamaları öğretmenlerin duyarsızlaşmalarına sebep olmaktadır. Kocaoğlu ve Demirdağ (2022) tarafından yapılan araştırma neticesinde okuldaki idarecilerin liderlik yöntemlerinin öğretmenlerin

tükenmişliklerine etki ettiği görülmüştür. Olumlu tutum sergileyen idarecilerle çalışan öğretmenlerde duygusal tükenme, duyarsızlaşmanın azaldığı ve kişisel başarının azalması hissini de daha az görüldüğü tespit edilmiştir. Olumsuz tutum sergileyen idarecilerle çalışan öğretmenlerde ise duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın daha da arttığı gözlemlenmiş ve kişisel başarının azalması hissini de daha yoğun görüldüğü tespit edilmiştir. İdari yönetim ve okulun işleyişinden memnuniyet duymayan öğretmenlerde genel tükenmişliğin daha yoğun görüldüğü saptanmıştır (Maslach ve Jackson, 1981).

Yapılan araştırmalar neticesinde çalıştığı kurumdaki idarecilerden destek gören öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğu ve öğretmenlerin öz yeterlilik duygusunun arttığı verisine ulaşılırken idareciler tarafından destek görmeyip takdir edilmeyen aksine hakkı gasp edilip adil davranılmayan öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin yüksek çıktığı görülmüştür (Yavuz ve Yıkıms, 2021).

Velilerin Tutum ve Davranışlarının Tükenmişliğe Etkisi

Aileler arasındaki bireysel farklılıkların öğrencilere de yansıdığı dünyada aynı sınıfta eğitim alan birbirinden farklı bireyler bulunmaktadır. Özellikle göç alan, kozmopolit şehirlerde farklı kültürlerde yetişmiş ve farklı eğitim seviyesine sahip bireylerin bulunduğu sınıf ortamında verilen eğitim tüm öğrencilere aynı oranda sirayet etmemektedir. Burada hem öğrencilerin zekâ ve algılama farklılıkları hem de ailenin kültürel seviyesi etkilidir. Velilerin almış olduğu eğitimlerin farklılık göstermesi anlayışlarında da farklılığa sebep olmaktadır (Uygun, 2021). Bu farklılık neticesinde veli ile iletişim problemleri yaşanmakta ve veliler kendi çocuklarını diğer çocuklardan üstün görmelerine neden olmaktadır. Velilerin bu tutum ve davranışları veli öğretmen arasındaki iletişimi olumsuz etkileyip öğretmenlerde tükenmişliğe neden olmaktadır.

Olumsuz Öğrenci Davranışlarının Tükenmişlik Üzerine Etkisi

Yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olan ilköğretim öğretmenleriyle yapılan çalışma sonucunda öğretmenlerin öğrencilerle olumlu ilişkiler kurmada problemler yaşadığı, olumlu davranış sergileyen öğrencileri not ile ödüllendirip olumsuz tutum ve davranış sergileyen öğrencilere karşı ise sesini yükselterek onları azarlayarak cezalandırma yoluna gidildiği görülmüştür. Bunun neticesinde de tükenmişlik seviyesi yüksek olan öğretmenlerin

problemler karşısında birden fazla çözüm bulamaması sebebiyle mesleki yaşamda karşı karşıya geldikleri problemlerin üstesinden gelemeyeceklerini düşünerek bıkkınlık yaşadıkları görülmüştür (Yılmaz vd., 2014).

Takdir Edilmenin Tükenmişliğe Etkisi

Coşkuner (1994) tarafından yapılan araştırma neticesinde yapılan ödüllendirmelerin adil olunmadığı durumların da tükenmişliği etkilediği ortaya çıkmıştır. Şanlı'ya (2006) göre adaleli bir ödüllendirme ile bireylerin istedik davranışlarını pekiştirerek beklentileri doğrultusunda hedeflerine ulaşabilecekleri inançları güçlendirilmeli ve tükenme düzeylerinin yükselmelerinin önüne geçilmelidir. Cemaloğlu ve Şahin'e (2007) göre yapılan iş ve işlemlerin takdir görmemesi öğretmendeki şevk ve heyecanı kırmaktadır. Verilen emeklerin karşılığında ödül alamayıp takdir göremeyen öğretmenlerde çalışma azminin de azalmasıyla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşanmaktadır.

3.1.4. Alınan Ücretin Tükenmişliğe Etkisi

Öğretmenlerin aldıkları ücreti verdikleri emek karşısında yeterli görmeleri ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aldıkları ücreti yeterli görmeyen öğretmenlerde tükenmişliğin alt boyutlarından duyarsızlaşma ve duygusal tükenmenin daha yüksek boyutlarda görüldüğü tespit edilmiştir (Yavuz ve Yıkıms, 2021). Yapılan bazı çalışmalarda ise alınan ücreti yeterli görüp görmemenin tükenmişliği etkilemediğine dair bulgular elde edilmiştir (Akçamete vd., 2001). Yapılan araştırmalar incelendiğinde bazı araştırma verilerine göre ise düşük maaş alan öğretmenlerin mesleği bırakıp daha iyi ekonomik koşullara sahip işlere yöneldiği, yüksek maaş alan öğretmenlerin ise çalışmaya devam ettiği bulgusuna rastlanmıştır (Yavuz ve Yıkıms, 2021). Araştırma sonuçları da gösteriyor ki alınan ücret ve alınan ücretin öğretmenler tarafından nasıl algılandığı tükenmişliğin boyutlarını etkilemektedir.

3.1.5. Teknolojik Gelişmelerin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Teknolojik gelişmeleri takip edemeyip uyum sağlamada problem yaşayan öğretmenlerde tükenmişliği tetiklediği görülmüştür (Avcı ve Seferoğlu, 2011). Durak ve Seferoğlu (2017) tarafından yapılan araştırmada neticesinde bilgisayar teknolojileri kullanımında yetersiz kalan

öğretmenlerde tükenmişlik duygusunun daha çok hissedildiği bulgusuna rastlanmıştır.

3.1.6. Sosyal Desteğin ve Sosyal Destek Kaynağının Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etkisi

Sosyal destek alan ve sosyal destek almayan öğretmenleri iki ayrı grupta incelediğimizde sosyal destek alan öğretmenlerin hangi kaynaktan aldığına göre de yapılan araştırma sonuçları değişkenlik göstermektedir (Gündüz, 2005). Sosyal desteğin profesyonel kişilerden ya da yakın çevreden alınmasına göre sonuçlar değişkenlik göstermektedir. Sosyal destek konusunda yeteri kadar beslenemeyen öğretmenlerde tükenmişliğin artmasıyla görevlerini yerine getirmede etkinlik ve verimliliği düşecek ve buna bağlı olarak da öğretmenlerin ışığında bilgi ve becerileri şekillenecek olan öğrenciler etkin bir eğitim alamadıkları için öğretmenin yaşadığı tükenmişlik sebebiyle yeterli düzeyde kaliteli bir eğitim alamayacaktır. Sosyal destek alamayan öğretilerde tükenmişlik yaşama oranları yükseldiği gibi öğrencilerin aldıkları eğitimin kalitesini de olumsuz etkilemektedir (Gündüz, 2005). Sosyal destek alan öğretmenlerin sosyal destek kaynakları incelendiğinde Gündüz (2005) tarafından yapılan çalışma neticesinde psikolojik danışmanlardan destek alan öğretmenlerde duygusal tükenmenin ve duyarsızlaşmanın daha az görüldüğü tespit edilmiştir. Yöneticilerinden ya da meslektaşlarından destek alan öğretmenlerin duygusal tükenmişliklerinin düşük çıkmasının yanı sıra kişisel başarılarının yüksek çıktığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde farklı meslek gruplarında da üstlerinden destek gören meslek gruplarında tükenmişliğin daha az görüldüğü saptanmıştır (Gündüz, 2005). Yapılan araştırmalar incelendiğinde psikolojik danışmanlardan alınan desteğin, aile ve arkadaşlar tarafından alınan desteğe göre çok daha etkili olduğu tespit edilmiştir (Gündüz, 2005).

3.1.7. Yönetici Olarak Görev Yapmanın Tükenmişliğe Etkisi

Yöneticilik görevinde bulunmayan öğretmenlerin yönetici olarak görev yapan öğretmenlere göre tükenmişlik seviyeleri incelendiğinde duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda yetersiz hissetme durumlarının daha yoğun görüldüğü tespit edilmiştir (Yılmaz vd., 2014). Yılmaz vd.'ne (2014) göre bunun temelinde öğretmenlere karar alma sürecinde yeterince söz hakkı verilmemesi, genel

olarak iletişim ağında öğrencilerin olması, girilen ders saatinin fazlalığı ve idarecilerle olan iletişimlerinin etkili olmaması gibi sebepler yatmaktadır. Başol ve Altay (2009) yapmış olduğu çalışma neticesinde de öğretmenlerin idarecilere oranla tükenmişliği daha yoğun yaşadıkları görülmüştür.

4. Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırma ile 1996 yılından 2023 yılına kadar yapılan çalışmalarda öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden birçok faktörün varlığı tespit edilmiştir. Tükenmişliğin alt boyutlarından duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarının azalması hissine etki eden yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, sınıflardaki öğrenci mevcudu, öğretmenin branşı, okulun bulunduğu ekonomik ve sosyal çevre, sınıflardaki yabancı kökenli öğrenci sayısı, manevi doyum, teknolojik gelişmeler, olumsuz öğrenci davranışları, öğretmenlerin mezun olduğu okul türü, sosyal destek kaynağı, yönetici olarak görev yapma, çocuk sayısı, takdir edilme, öğretmenlerin eğitim durumları gibi değişkenler üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Öğretmenlerin tükenmişliğine etki eden cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem, öğrenci mevcudu, branş, okulun çevresinin sosyal ve ekonomik yapısı, manevi doyum, alınan ücret vb. değişkenlerin tükenmişliğin alt boyutlarından duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarının azalması durumlarına etkisi incelendiğinde; duygusal tükenme yaşayan öğretmenler: Sınıf öğretmenleri ve bilişim teknolojileri öğretmenleri, aldığı ücreti az bulanlar, eğitim fakültelerinden mezun olanlar, takdir edilmeyenler, psikolojik destek almayanlardır. Duyarsızlaşma yaşayan öğretmenler: Eşini kaybeden, ailevi problemler yaşayan, fiziksel ve duygusal olarak yıpranan, öğrenci mevcudu fazla olan sınıflarda çalışan, okulun sosyoekonomik çevresi iyi olan, manevi doyuma ulaşamayan, olumsuz öğrenci davranışlarına maruz kalan, liderlik özellikleri ve iletişim becerileri zayıf olan idari kadro ile çalışan ve başarıları takdir görmeyen öğretmenlerdir. Kişisel başarının azalma hissini yaşayan öğretmenler: Evli öğretmenlerde, orta yaş üstü öğretmenlerde, öğrenci sayısı fazla olan sınıflarda derse girenlerde, psikolojik destek almayanlarda, doktora yapanlardır.

Cinsiyet faktörünün tükenmişlik üzerine etkisi incelendiğinde bazı çalışmaların sonuçlarına göre (Cemaloğlu ve Şahin, 2007; Çelikkaleli, 2011; Özben & Argun, 2003; Polat vd., 2012) cinsiyetin tükenmişliğe etki etmediği bulgusu elde edilmiştir. Friedman (1991), Tümkaya (1997) ve

Oltacıoğlu (2008) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise erkeklerin kadınlara oranla tükenmişliği daha yoğun yaşadıkları görülmüştür. Türk toplumunda ataerkil aile yapısı sebebiyle ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama rolü erkeklerle yüklenmesi, erkeklerin fazla ek ders almaları, hafta sonu destekleme ve yetiştirme kursları, çocuk kulüpleri, ders dışı egzersiz çalışmaları, özel ders, kurs vb. ek faaliyetlerde bulunmaları kadınlara oranla tükenmişliği daha yoğun yaşamalarına sebep olmaktadır. Tükenmişlikle mücadele edebilmek için bireysel olarak alınacak önlemlerle kişinin kendini iş yaşamı dışında geliştirmesi, tatil dinlenme gibi aktiviteler ile rahatlaması, hobileriyle ilgilenip kendini rahatlatması gerekirken erkeklerin iş yoğunluğu sebebiyle bireysel önlem alacak vaktinin kalmaması tükenmişliğe sürüklenmesine sebep olmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda ise kadın öğretmenlerin erkeklere oranla tükenmişliği daha yoğun yaşadıkları tespit edilmiştir (Babaoğlu 2006; 2007; Girgin, 2011; Yıldız, 2021; Yılmaz vd., 2014). Cinsiyet faktörü üzerine yapılan çalışmalarda bireylerin ekonomik durumu, aile yapısı, çocuk sayısı ve ailedeki roller de göz önünde bulundurulduğunda cinsiyetin etkisi daha tutarlı ölçülecektir.

Yaş ile tükenmişlik ilişkisi incelendiğinde Girgin (1995), Dolunay (2003), Aslan ve arkadaşlarının (1997) yapmış oldukları araştırmalara göre yaş ilerledikçe duygusal tükenme ve duyarsızlaşma azalmakta olmasına rağmen kişisel başarının azalması hissinde artma görülmektedir. Oltacıoğlu'nun (2008) öğretmenler ile yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yaş ilerledikçe duygusal tükenmenin azalmasının sebebi, edinilen tecrübeler sayesinde problemlerle daha kolay başa çıkabilme olduğu saptanmıştır. Ayrıca mesleki tecrübenin de artmasıyla tükenmişliğin azaldığı yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen verilerle görülmüştür (Babaoğlu, 2007; Dolunay ve Piyal, 2003; Koruklu vd., 2012; Oltacıoğlu, 2008; Özben ve Argun, 2003). Genç yaşta mesleğe başlayan öğretmenlerde mesleğin sınırlarını, zorluklarını bilmeden büyük beklentiler içerisine girmeleri ve ardından beklentilerin gerçekleşme oranlarının düşüğünü görmeleri de tükenmişliklerini artırmaktadır. Bu sebeple eğitim fakültelerinden başlamak üzere öğretmen adaylarına verilen eğitimlerde öğretmenlik mesleğinin sınırlılıkları, maddi ve manevi zorlukları, kadroya geçme gibi yaşanan sıkıntılar hakkında önceden bilgilendirme yapılmalı ki öğretmen adayları mezun olduktan sonra ne ile karşı karşıya gelecekleri hakkında fikir

sahibi olmalıdır. Bu sayede gerçek dışı beklentilere girmeyen öğretmenlerde daha az hayal kırıklığı yaşanacak ve bu sayede erken dönemde yaşanan tükenmişliğin önüne geçilecektir.

Medeni durumun tükenmişlik üzerine etkisi araştırıldığına Tunaboşlu (2015) tarafından yapılan çalışma neticesinde evli öğretmenlerde tükenmişliğin daha yüksek çıktığı bulgusuna rastlanmışken Cemaloğlu ve Şahin'in 2007 yılında yapmış olduğu çalışma neticesinde ise eşini kaybetmiş ya da eşinden ayrılmış olan öğretmenlerin duygusal tükenmelerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin özel hayatlarında yaşadıkları ailevi problemler mesleği ile alakalı olmasa da mesleği üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Her ne kadar evliliğin bireyler üzerinde ekstra yükümlülükleri olsa da evli bireylerin beklarlara göre hayattan beklentilerinde oluşan farklılıklar, ailesinin mutluluğu ve huzuru için yeri geldiğinde işi ile alakalı olumsuzlukları görmezden gelmesi ya da çok önemsememesi bazı problemlerin büyümesini engellemesi sebebiyle tükenmişlik üzerindeki etkisini de azalttığı görülmüştür. Kendisi, ailesi ya da mesleğiyle problemi olan öğretmenlerin psikolojik destek almaları konusunda teşvik edilmeleri tükenmişliklerinin azaltılmasına yardımcı olacaktır.

Mesleki kıdem ile tükenmişlik ilişkisi incelendiğinde ise aralarında ters bir orantı olduğu saptanmıştır. Özellikle mesleğin ilk beş yılında tükenmişlik düzeylerinin diğer yıllara göre çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Aslan, 1997; Babaoğlu, 2007; Seğmenli, 2001; Yavuz ve Yıkılmış, 2021; Yılmaz vd., 2014). Mesleğin ilk yıllarında tükenmişlik düzeyleri yükserken ilerleyen yıllarda düşmesinin sebebi meslek ile alakalı beklentiler olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz vd., 2014). Mesleğin ilk yıllarında beklentinin yanı sıra tecrübesizlikten kaynaklanan özgüven eksikliği de problemlere çözüm bulmada zorlanmaya sebep olmaktadır. Bu sebeple bilgi ve tecrübenin tükenmişliğe etkisi üzerine de çalışma yapılmalıdır.

Mesleğin ilk yıllarında yaşanan tükenmişliğin etkisinin azaltılması amacıyla öğretmenlere uyum eğitimleri eğitim fakültelerinde verilmeye başlanmalı. Bunun yanı sıra göreve başladığı ilk yıl mesleğe adapte olunması için meslekte tecrübeli öğretmenler tarafından gerekli destek verilmelidir. Bu sayede daha gerçekçi beklentiler içerisinde olunarak tükenmişlik düzeylerinin yükselmesinin önüne geçilecektir. Tunaboşlu (2015), Cemaloğlu ve Şahin (2007) tarafından yapılan araştırmalar neticesinde ise tükenmişlikle mesleki kıdem arasında doğru orantı

olduğu saptanmıştır. Bunun sebebi olarak mesleki kıdem arttıkça heyecanın azalması, performans düşüklüğü yaşanması, bıkkınlık seviyesinin artması gibi etkenler öğretmenlerin duygusal tükenmelerine ve duyarsızlaşmalarına yol açmaktadır. Duygusal tükenme yaşayan öğretmenlerde verimliliğin düşmesi öğrenci başarılarını da olumsuz etkilemektedir. Öğretmenlerdeki duygusal tükenmenin önüne geçebilmek adına öğretmenlerin rutin olan etkinliklerine yenileri eklenmeye teşvik edilmeli, yeni hobiler edinmesini sağlayacak eğitimlere katılmalarını sağlamalı ve yenilikçi çalışmalarının ödüllendirilmesi ile öğretmenler motive edilmeli bu sayede diğer öğretmenlere de örnek teşkil etmelidir. Monotonlaşan iş hayatının çeşitli aktiviteler ile renklendirilmesi, mesleki kıdemli öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerindeki etkisini azaltacaktır. Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmenlerde diğer bölümlerden mezun olan öğretmenlere oranla duygusal tükenmenin ve duyarsızlaşmanın daha yüksek çıktığı görülmüştür (Gündüz, 2005). Bu alanda detaylı çalışma yapıp eğitim fakültelerinde verilen eğitimin etkisi ve eğitim fakültelerinde yetişen öğretmenlerin beklentileri üzerine araştırma yapılarak tükenmişliğe olan etkisini azaltmaya yönelik önlemler alınabilir.

Öğretmenlerin eğitim durumlarının tükenmişliğe etkisi incelendiğinde Yılmaz vd. (2014) tarafından yapılan araştırma neticesinde doktora tamamlayan öğretmenlerin yüksek lisans ve lisans mezunu öğretmenlere göre düşük kişisel başarı hissini ve genel tükenmişlik durumlarını daha yoğun yaşadıkları tespit edilmiştir. Mesleğe hazırlanma sürecinde doktora yapan öğretmenler daha yoğun bir çaba sarf etmeleri sebebiyle yükselen beklentilerin karşılanamaması öğretmenlerde stres faktörünü ortaya çıkarmakta ve bunun neticesinde de tükenmişliğin yaşanma oranlarını yükselttiği tespit edilmiştir. Yüksek lisans ve doktora yapan öğretmenlerin kendilerini geliştirdikleri alanlarda diğer öğretmenlere öncü olacak çalışmalar yapmalarına imkân sağlanmalıdır. Akademik alanda kendini geliştiren öğretmenlere fırsatlar sunulacak bilgi ve becerilerini sunmalarına zemin hazırlanmalı. Ayrıca alanında uzmanlaşmaları sebebiyle lisans mezunlarından farklı bir katsayı ile maaş hesabına gidilerek hem diğer öğretmenler teşvik edilmeli hem de eğitim seviyesini yükselten öğretmenler ödüllendirilerek kendilerini geliştirmenin maddi faydasını da görmelidir.

Manevi doyum ile tükenmişlik ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde aralarında ters orantı

olduğu bulgusu tespit edilmiştir (Akçamete vd., 2001; Peker, 2002; Tunaboğlu, 2014). Meslekten yeteri kadar doyum alamayan öğretmenlerde stres belirtileri başlar ve uygun bir müdahale olmadığında performans düşüklüğü sebebiyle kişisel başarının düşme hissi artar. Öğretmenlerin manevi doyumunu yakalayabilmesi için eğitim öğretim ortamlarının uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için sınıf mevcutlarının 20 kişiyi geçmemesi, derslerde kullanılacak materyal çeşitliliğinin artırılması, eğitim sisteminin belli bir düzene oturması ile başarı oranları yükselecektir. Başarı oranlarının yükselmesi de manevi doyumun artacağından tükenmişliğin artmasının önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Okulun bulunduğu çevrenin sosyoekonomik yapısının öğretmenlerdeki tükenmişliğe etkisi incelendiğinde sosyoekonomik yapı iyileştikçe duyarsızlaşma ve kişisel başarının düşmesi hissini arttırdığı saptanmıştır (Şahin, 2007; Tümkaya, 1996; Yıldız, 2011). Bunun sebebi öğretmenlerin kendini ekonomik yönden yetersiz hissetmeleri ile açıklanmıştır. Ülkelerin kalkınmasında gençlerin aldığı eğitimler sayesinde yaptığı çalışmalar büyük bir öneme sahiptir. Böyle bir dünyada öğretmenlerin, veli ve öğrenci karşısında kendini mahcup hissetmeyecek durumda bir gelire sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde yaşanan tükenmişlik ülkenin geleceğini olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple öğretmenlerin bulunduğu şehirlerin ekonomik şartları göz önünde bulundurularak ücretlerde düzenleme yapılması tükenmişliğe olan etkisini azaltacaktır.

Sınıf mevcudunun tükenmişlik ile ilişkisi incelendiğinde 19 ve daha az öğrenci mevcuduna sahip sınıflarda eğitim veren öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin düşük çıktığı saptanırken 40 ve daha fazla öğrenci mevcuduna sahip sınıflarda eğitim veren öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin çok daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir (Çetin vd., 2022). Öğrenci sayıları ile tükenmişlik arasında doğru orantının varlığı çeşitli çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir (Şahin, 2007; Tunaboğlu, 2014; Yungul, 2006). Öğrenci sayısının ortalamanın üstünde olduğu sınıflarda ders vermek öğretmenin daha fazla çaba sarf edip daha fazla yorulmasına sebep olacağı ve aynı zamanda her bir öğrenciye ayıracağı sürenin de düşmesi sebebiyle hem öğrenci başarı ortalamasını etkiler hem de öğretmenlerde zamanla duyarsızlaşma yaşanmasına sebep olmaktadır. Öğretmenlerin duyarsızlaşma yaşamalarının ardından öğrencilere karşı azalan ilgi beraberinde eğitim seviyesinin düşmesine sebep olacaktır. Tükenmişliğe etki eden sınıf mevcudunun fazlalığı hususunda en

önemli iş ve işlem okul sayılarının artırılıp derslik başına düşen öğrenci sayılarının azaltılması yönünde yapılacak çalışmalardır. Bunun yanı sıra mesleki eğitim merkezlerine ve meslek edindirme kurslarına öğrencilerin yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi hem iş istihdamı açısından eğitimi kalifiye eleman yetiştirmesini sağlayacak hem de lise ve üniversitelerde yaşanan yığılmaları azaltarak sınıflardaki öğrenci mevcutlarının daha katlanılabilir bir seviyeye getirilmesini sağlayacaktır. Sınıf mevcutlarının hem azaltılması hem de daha nitelikli olması sağlanmalıdır. Bu da eğitimin 12 yıl zorunlu olması uygulamasından vazgeçilmesiyle elde edilecektir.

Sınıflardaki yabancı uyruklu öğrencilerin tükenmişliğe etkisi incelendiğinde Dönmez'in 2015 yılında yaptığı çalışmada neticesinde yabancı uyruklu öğrenci sayısı arttıkça tükenmişliğin de arttığı gözlemlenmiştir. Bunu önlemek için de yabancı öğrenciler sınıfa dâhil edilmeden hazırlık eğitimine tabi tutulması ve belli bir seviyeye geldikten sonra diğer öğrencilerin olduğu sınıflara dâhil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçeyi ne derecede bildikleri, kültürel farklılıkları ve Türk toplum yapısı ile yaşadığı çatışmalar üzerine de çalışmalar yapılarak uyum sürecini yavaşlatan etkenler tespit edilmelidir. Yönetici olarak görev yapmayan öğretmenlerin yöneticilik görevinde çalışınlara göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda yetersiz hissetmelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Yılmaz vd., 2014). Bu durumun temel sebepleri olarak karar alma sürecinde öğretmenlere yeterince söz hakkı verilmemesi, ağır ders yükleri, veli-öğretmen ve öğrenci arasındaki yoğun iletişim trafiği görülmektedir. Yöneticilik görevinde bulunmayan her öğretmene hem işleyişi görmesi hem de yönetsel becerilerini de geliştirmesi adına mesleğin ilk 10 yılında en az 1 yıl yöneticilik yapma fırsatı tanınması faydalı olacaktır. Bu durumun yönetmelik değişikliği ile resmi hale getirilmesi ile iş ve işlemlerin öğretmenler tarafından da öğrenilmesi sağlanıp öğretmenlerin idari işleri yürütülmesine katkı sağlayacak aynı zamanda tükenmişlik seviyelerinin yükselmesinin önüne geçilecektir.

Velilerin sosyal ve kültürel farklılıkları sebebiyle kendi çocuklarını diğer çocuklardan üstün görmeleri iletişim problemlerine sebep olmaktadır. Bu durum da öğretmenlerdeki tükenmişliği tetiklemektedir (Uygun, 2021). Veliler arasındaki kültürel farklılığı en aza indirmek ve daha güçlü bir iletişim kurulması adına veli akademileri düzenlenmeli ve ihtiyaçlar doğrultusunda velilerin bu eğitimlere katılımı

sağlanmalıdır. Kendini sosyal ve kültürel alanda geliştiren veliler hem çocukları için daha faydalı bir ebeveyn olacaktır hem de öğretmenlerle kurdukları diyalogların daha yapıcı olmasına katkı sağlayacaktır. Olumsuz tutum ve davranış sergileyen öğrencilerin öğretmenlerdeki genel tükenmişlik seviyesini artırdığı görülmüştür (Yılmaz vd., 2014). Öğretmenin temel görevi öğrencilerde istendik davranış değişikliklerini sağlamaktır. Okul ortamında istenmeyen davranış sergileyen öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerini aksatması öğretmenlerin tükenmişlik seviyesini yükseltmektedir. Bu sebeple olumsuz tutum ve davranış sergileyen öğrencilere karşı yaptırım uygulanmalıdır. Özellikle ortaokullarda Davranış Değerlendirme Komisyonlarının çok fazla yaptırımı olmayışından doğan boşluk ile olumsuz davranış sergileyen öğrenciler görmezden gelinmektedir. Bu durum da diğer öğrencilere olumsuz örnek teşkil etmektedir.

Takdir edilmenin tükenmişliğe olan etkisi incelendiğinde ödüllendirmelerin adil olmadığı durumlarda öğretmenlerde tükenmişlik seviyelerinin yükseldiği tespit edilmiştir (Şanlı, 1994). Verilen emeklerin karşılığında ödül alamayıp takdir göremeyen öğretmenlerde çalışma azminin de azalmasıyla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma yaşanmaktadır. Gereğinden fazla verilen ödüller ya da kişinin hak ettiği takdiri görmemesi adaletsizlik sebebiyle kişide duyarsızlaşma yaşanmasına sebep olmaktadır. Adaletli olunmadığı takdirde hem öğretmenlerin beklentilerinin gerçekleşeceğine dair umutları kalmaz hem de zamanla duyarsızlaşma etkisini daha da fazla gösterir. Bu sebeple öğretmenlerin ödüllendirilmesi hususunda adaletli olunmalıdır.

Aldıkları ücreti yeterli görmeyen öğretmenlerde zamanla duyarsızlaşma ve duygusal tükenmenin arttığı tespit edilmiştir (Yavuz ve Yıkımsı, 2021). Özellikle 2021-2022 yıllarında Türkiye'de görülen enflasyon artışı karşısında öğretmen maaşlarına yapılan zamların enflasyon oranlarının çok altında kalması öğretmenlerin aldıkları maaşları yeterli görmemelerine sebep olmuştur. Bu da genel tükenmişliklerinin artmasına sebep olmuştur. Öğretmen maaşlarının hak ettiği değerde olmayışı öğrencilerin öğretmen olma isteklerinin de azalmasına sebep olmaktadır. Talebin az olması eğitim fakültelerine yerleşme sıralamalarının yükselmesine bu durum öğretmenlerin kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple öğretmenlere daha iyi maaş verilmesi kaliteli bir eğitim çalışanlarının olmasını sağlayacaktır.

Sosyal destek almayan öğretmenlerin alanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadığı Gündüz'ün (2005) yapmış olduğu çalışma ile tespit edilmiştir. Bu sebeple tükenmişlik belirtileri gösteren öğretmenlerin sosyal destek almaları için psikolojik danışmanlara yönlendirilmesinin tükenmişlik karşısında önleyici ya da etkisini azaltıcı faydaları olacaktır. Ayrıca alınan sosyal desteğin kaynağının da tükenmişliğin seviyesini etkilediğinden sosyal desteğin profesyonel kişilerden alınması tükenmişliğin daha az yaşanmasını sağlayacaktır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde tükenmişliğe etki eden faktörlerden her birinin birbirinden

farklı oranda tükenmişliğe etkisi varken birden fazla kriterin bir kişide görülmesinin kümülatif bir sonuç doğurduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerde tükenmişliği azaltmak için yaş, cinsiyet, mesleki kıdem gibi şartların değiştirilemeyecek faktörlerden ziyade sınıf mevcudu, alınan ücret, taktır edilme durumu gibi değiştirilebilir faktörler üzerine yoğunlaşarak yapılacak çalışmalarda birden fazla faktörü barındıran örneklem üzerinde çalışılması genel tükenmişlik üzerindeki etkinin tespit edilmesine olanak sağlayacaktır. Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulguların özeti Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler

	Duyusal Tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel Başarının Azalması Hissini	Genel Tükenmişlik
Yaş	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Medeni Durum	Bekârlarda fazla görülür.	Evlilerde fazla görülür.	Medeni durum ile ilişkisi tespit edilememiştir.	Evlilerde fazla görülür.
Mesleki Kıdem	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Eğitim Durumu ve Eğitim Seviyesi	Eğitim fakültelerinden mezun olanlarda yüksektir.	Eğitim fakültelerinden mezun olanlarda yüksektir.	Lisan ya da yüksek lisans mezunlarında fazla görülür. Doktora mezunlarında az görülür.	Doktora yapanlar yoğun yaşar.
Öğretmenin Mevcudu 19 Kişiden Az Olan Sınıflar	Azalı.	Azalı.	Azalı.	Azalı.
Öğretmenin Mevcudu 40 Kişiden Fazla Olan Sınıflar	Artar.	Artar.	Artar.	Artar.
Manevi Doyum	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.
Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Yönetici Olan Öğretmenlerde	Yüksek oranda görülür.	Yüksek oranda görülür.	Yüksek oranda görülür.	Yüksek oranda görülür.
Olumsuz Tutum ve Davranış Sergileyen Öğrencilerin Sayısı	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Takdir Edilmeme	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Alınan Ücreti Yeterli Görmeme	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.	Doğru orantılıdır.
Liderlik ve İletişim Becerileri	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.
Sosyal Destek	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.	Ters orantılıdır.

Kaynakça

- Acun, M. (2010). *Bazı Değişkenlere Göre Biyoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi* (Tez No. 275442) [Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akçamete, G., Kaner, S., ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doymu ve Kişilik*. Nobel Yayınları.
- Aküzüm, C., ve Özmen, F. (2014). Eğitim denetmenlerinin mesleki gelişim, tükenmişlik ve iş doyumuna ilişkin bir meta-sentez çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 31-54. <https://doi.org/10.17755/esosder.88173>
- Akyürek, M. İ. (2020). Öğretmenlerde Tükenmişlik. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 35-47. DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.138>
- Arı, G. S., ve Bal, E. Ç. (2008). Tükenmişlik kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 131-148. <https://124.im/Tsflk>
- Arı, G.S., ve Tuncay, A. (2010). Yöneticiye duyulan güven ve tükenmişlik arasındaki ilişkiler: Ankara'daki devlet hastanelerinde çalışan idari personel üzerinde bir araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), <https://124.im/VNuaB>
- Aslan, H. (1997). Kocaeli'nde bir grup sağlık çalışanlarında işe bağlı gerginlik, tükenme ve iş doymu. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 12(82), 24-29.
- Avcı, Ü., ve Seferoğlu, S.S. (2011). Bilgi toplumunda öğretmenin tükenmişliği: Teknoloji kullanımı ve tükenmişliği önlemeye yönelik alınabilecek önlemler, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 13-26. <https://124.im/BaD3Iz>
- Ay, M., ve Avsaroğlu, S. (2010). Muhasebe çalışanlarının mesleki tükenmişlik, iş doymu ve yaşam doyumlarının incelenmesi: Mesleki tükenmişlik düzeyleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-1172. <https://124.im/0aEfBrb>
- Babaoğlu, E. (2006). *İlköğretim Müdürlerinde Tükenmişlik* [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Babaoğlu, E. (2007). İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişliğin bazı değişkenlere göre araştırılması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 55-67.
- Bakan, İ. ve Amırlı, H. Tükenmişliğin mesleki bağlılık üzerindeki etkisi: Öğretmenler üzerinde bir alan araştırması. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(21). Uluslararası İşletmecilik Kongresi” Özel Sayısı), 1-13. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1160212>
- Başol, G., ve Atay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 58, 191-216. <https://124.im/YRqPC>
- Baltaş, A., ve Baltaş, Z. (1993). *Stres ve başa çıkma yolları*. Remzi Kitabevi.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve dengi okul öğretmenlerinde tükenmişliğe etki eden faktörler*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. DEÜ.
- Budak, G., ve Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95-108. <https://124.im/ZEtRzcr>
- Cemaloğlu, N., ve Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2, 465-484. <https://124.im/3R9E>
- Coşkun, M. K. (2012). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 64-77. <https://124.im/MNDh0wX>
- Coşkuner, A. (1994). *İletişim becerisini geliştirme eğitiminin iş görenlerin iletişim çatışmalarına girme eğilimlerine, yalnızlık düzeylerine ve iş doyumlarına etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Çağlayan, A. (2012). *Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri* (Tez No. 319653) [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin eğitimcisi öğretmenlerin tükenmişlik ve mesleki yetkinliklerinin incelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi*, 4, 13-26. <https://124.im/d78asvS>
- Çetin, G., Serdal, S., & Karakuş, C. (2022). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 59-72. <https://124.im/Hpelj7>
- Dolgun, U. (2012). "Tükenmişlik Sendromu" (Ed. Derya Ergun Özler) Örgütsel Davranışta Güncel Konular, *Ekin Basım Yayın Dağıtım*, 287-312.
- Dolunay, B. A., ve Piyal, B. (2003). Öğretmenlerde bazı mesleki özellikler ve tükenmişlik, *Kriz Dergisi*, 1,35-48. <https://124.im/ZsOR>
- Dönmez, İ. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Hatay İskenderun ilçesi örneği) (Tez No. 526717) [Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Durak, H. Y., ve Seferoğlu, S. S. (2017). Öğretmenlerde tükenmişlik duygusunun çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 759-788. <https://124.im/NuUy5>
- Erdoğan, P. (2018). *Pozitif psikolojik sermayenin örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütsel sinizm ve tükenmişlik üzerine etkisi: sağlık sektöründe bir uygulama* (Tez No. 492178) [Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Erkul, A., ve Dalgıç, G. (2014). Meslek lisesi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-18. <https://124.im/JF0>
- Ersoy, S. (2007). *Kariyer geliştirme programlarının örgütsel bağlılığa etkisi: Tekstil sektöründe karşılaştırmalı bir araştırma*, (Tez No. 228732) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Freudenberger, H.J. (1974). *Staffburnout*, *Journal of Social Issue*, 30, 159-165.
- Friedman, I. A. (1991). High and low burnoutschools: Schollcultureaspects of teacher Burnout. *The Journal of Educational Research*, 84 (6), 325-333.
- Girgin, G. (1995). *İlkokul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizi ve bir model önerisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Girgin, G. (2011). Bir Grup İlköğretim Öğretmeninde Tükenmişlik Sendromu, *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 31,602- 608. doi: 10.5336/medsci.2009-16135
- Gündüz, B. (2005). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 152-166. <https://124.im/U1nE>
- Güneş, İ., Bayraktaroğlu, S., ve Kutanis, R. Ö. (2009). Çalışanların örgütsel bağlılık ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki: Bir devlet üniversitesi örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 481-497. <https://124.im/C0U14P>
- Kocaoğlu, M. ve Demirdağ, S. (2022). Okul yöneticilerinin liderlik tarzları, okul iklimi ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 28-40. <https://124.im/Vpi1Z>
- Koçak, R. (2009). Okul yöneticilerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 65-83. <https://124.im/HBgJ0Ds>

- Koruklu, N., Feyzioğlu, B., Kiremit, H. Ö., ve Aladağ, E. (2012). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1813-1831.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B., ve Leiter, M.P. (2001). Jobburnout, annu. rev. *Psychol.*, 52, 397-422.
- Maslach, C., ve Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2, 99-113.
- Naktiyok, A., ve Karabey, C. N. (2005). İşkoliklik ve tükenmişlik sendromu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 179-198. <https://124.im/4Ent>
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 103-116. <https://124.im/tLPd>
- Özben, Ş., ve Argun, Y. (2003), İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma, *Ege Eğitim Dergisi*, 1, 36-48. <https://124.im/CiyJL>
- Özcan, T. (2008). Pendik bölgesinde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi, İstanbul*.
- Peker, R. (2002). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerine etki eden bazı faktörler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 305-318. <https://124.im/lonfb>
- Polat,S., Ercengiz, M., ve Tetik, H. (2012). Öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,152-153. <https://124.im/DkeVsfr>
- Seğmenli, S. (2001). *Rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Şahin, D. E. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri (Ankara ili ilköğretim ve ortaöğretim okulları örneği)*, (Tez No. 190958) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şanlı, S. (2006). *Adana ilinde çalışan polislerin iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Tuğrul, B., ve Çelik, E. (2002). Normal çocuklarla çalışan anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 1-11. <https://124.im/amn24sF>
- Tunaboşlu, M. (2015). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri (İzmir ili torbalı ilçesi örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Okan Üniversitesi.
- Tümkaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik, görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Tümkaya, S. (1997, Eylül, 10-12). Çukurova Üniversitesi öğretim elemanlarının akademik tükenmişlik düzeyleri. *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Eskişehir.
- Uler, E. (2020). Tükenmişlik ve örgütsel tükenmişlik üzerine literatür taraması. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 6, 36-43. <https://124.im/pJZ0x6>
- Uygun, K. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlikle İlgili Görüşleri (Bayrampaşa İlçesi Örneği). <https://124.im/vrP>
- Yavuz, M., ve Yıkımsı, A. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-19. <https://124.im/s8qEG>

- Yeniçeri, Ö., Demirel, Y., ve Seçkin, Z. (2009). Örgütsel adalet ile duygusal tükenmişlik arasındaki ilişki: İmalat sanayi çalışanları üzerine bir araştırma, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(6), 83-99. <https://124.im/4VI73kK>
- Yıldırım, M., ve İçerli, L., (2010). Tükenmişlik sendromu: Maslach ve Kopenhag tükenmişlik ölçeklerinin karşılaştırmalı analizi, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 124-125. <https://124.im/e9UxH>
- Yıldız, E. (2011). *Eğitimcilerde tükenmişlik (Rehber öğretmenler üzerinde bir araştırma)*, (Tez No. 296133) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldız, F. (2021). *Öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi ile iş yeri arkadaşlığı ilişkisi* (Tez No. 675864) [Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, S. E., Yazıcı, N., & Yazıcı, H. (2014). Öğretmen ve yönetici öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Journal Of Management And Economics Research*, 12(24), 135-157. <https://doi.org/10.11611/JMER357>
- Yungul, N.T., (2006). “Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi (İstanbul ili örneği)” (Tez No. 241895) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.